

Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi Öğretim Programının Temel Amaçlarının Gerçekleşme Durumu*

Realization Status of the Main Objectives of the Akaid Course Curriculum in Anatolian Imam Hatip High Schools According to Teacher and Student Perspectives**

Medine BEKTAŞ, Sorumlu Yazar, Yüksek Lisans Öğrencisi | Corresponding Author, Master Degree Student.

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü | Erciyes University, Institute of Social Sciences, Kayseri / Türkiye.
medinebektass58@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8825-5240>

Cemil OSMANOĞLU, Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı | Erciyes University, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Kayseri / Türkiye.
osmanoglu@erciyes.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-8825-5240>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 05.05.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 16.06.2023

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2023

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Bektaş, M. & Osmanoğlu, C. (2023). Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre anadolu imam hatip lisesi akaid dersi öğretim programının temel amaçlarının gerçekleşme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21 (45), 219-255

<https://doi.org/10.34234/ded.1293028>

Yazar Katkıları / Author Contributions:
BEKTAŞ, M. (%50), OSMANOĞLU, C. (%50)

Çıkar Çatışması / Competing Interests:
Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

* Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı aynı başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** This study is derived from the master's thesis with the same title, prepared by the first author under the supervision of the second author.

Öz: Bu araştırmada Anadolu İmam Hatip liselerindeki (AİHL) Akaid dersi öğretim programının temel amaçlarının gerçekleşme durumu dersi alan AİHL öğrencileri ve bu derse giren meslek dersi öğretmenlerinin görüşleri ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada Akaid dersinin inançla ilgili hususlarda sağlıklı bilgi ve tutumlar kazandırma, iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirme, öğrencilerin inanç gelişimi sürecinde yaşadıkları problemlerle baş etme becerilerini geliştirme durumu, dersin işleniş sürecinde yaşanan zorluklar ve nedenleri ile de ilişkilendirilerek irdelenmiştir. Araştırmaya 21 AİHL öğrencisi ve 9 AİHL meslek dersi öğretmeni katılmıştır. Durum deseni ve yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilen veriler ışığında araştırmada, katılımcı öğrencilerin genelde Akaid dersinin inançla ilgili hususlarda sağlıklı bilgi kazandırdığını düşündüğü, öğretmenlerin ise tersini düşündüğü anlaşılmıştır. Buna karşın, katılımcı öğrenci ve öğretmenler, dersin inançla ilgili hususlarda sağlıklı tutum kazandırdığı görüşünde birleşmişlerdir. İman esaslarını bir bütün olarak içselleştirme bağlamında, katılımcı öğrencilerin çoğunlukla bu hedefin gerçekleştiğini, öğretmenlerin ise daha çok tersini düşündükleri görülmüştür. Akaid dersinin öğrencilerin inanç gelişimi sürecinde yaşadıkları problemlerle baş etme becerilerini geliştirme noktasında ise her iki katılımcı grup yine zıt yönlerde ayrılmıştır. Araştırmada, söz konusu katılımcıların Akaid dersi konusunda farklı yönlerde evrilen kanaatleri gerekçeleriyle birlikte incelenmiş ve dersin teori ve pratiğiyle ilgili çeşitli iyileştirme önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akaid Dersi Öğretim Programı, İnanç Gelişimi, Ortaöğretim, İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri.

&

Abstract: In this research, the realization of the basic objectives of the Akaid course curriculum in Anatolian Imam Hatip High Schools (AIHL) was examined in the light of the views of the AIHL students taking the course and the teachers teaching the subject. 21 students and 9 teachers - participated in the research. A semi-structured interview form was used as a data collection tool in the study. In the research, it was understood that the participant students generally thought that the Akaid course provides accurate knowledge on matters related to faith, while the teachers thought the opposite. On the other hand, both the participant students and teachers agreed on the view that the course helps to develop healthy attitudes in matters related to faith. Both participant groups

were divided into opposite directions regarding the ability of the Akaid course to improve students' ability to cope with the problems they experience during faith development process. In the context of internalizing the principles of faith as a whole, it was observed that the majority of participant students believed this objective was achieved, while the teachers thought the opposite. In the research, the opinions of the participants about the Akaid course which evolved in different directions were examined together with their reasons and various suggestions were presented about the theory and practice of the course.

Keywords: Akaid Course Curriculum, Faith Development, Secondary Education, Anatolian Imam Hatip High Schools Vocational Courses.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

İnanç, insan hayatına farklı açılardan yön veren önemli bir olgu olup gelişimsel bir seyir izler. Bu süreçte inanç, farklı gelişim dönemleri, ödevleri ve farklı gelişimsel göstergelerle kendini açığa vurur. İnanç olgusunun zaman içerisinde çeşitli yapı ve özellikler kazanarak değişimini açıklayan inanç gelişimi ise yaşam boyunca çok yönlü bir etkileşim sonucu oluşur. Bu süreçte birey üzerinde ailenin (Dinç, 2007; Gözlükaya, 2014), okul ve arkadaş çevresinin (Erdoğan, 2014), sahip olunan kişiliğin (Apaydın, 2002), dini kurumların vb. önemli bir etkisinin olduğu bilinmektedir. İnanç tüm bu iç ve dış etki merkezlerinin ışığında zaman içerisinde yeni şekiller alır, değişir ve evrilir. Örgün ve yaygın din eğitimi faaliyetlerinde bireyin içinde bulunduğu dönemin gelişimsel beklentilerinin hesaba katılması önemlidir (Osmanoğlu, 2014). Böylece daha sağlıklı bir inanç gelişimi desteklenebilir.

İnsan hayatının en önemli gelişim evrelerinden biri şüphesiz bireyin dini şüpheyi tecrübe etmeye başladığı özellikle 14 ile 18 yaş arasını kapsayan gençlik dönemidir. Çünkü gençlerin içinde bulunduğu gelişim döneminin temel özellikleri sebebiyle onlarda anlam arayışı, kimlik kargaşası, kendini inşa etme, özgürleşme çabaları bu dönemde giderek yoğunlaşmakta ve birtakım inanç problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Gündüz, 2015). Ortaöğretim gençliğinin, içinde bulundukları gelişim döneminin de etkisiyle birtakım inanç sorunları yaşadığı, gençler arasında sekülerizmin yaygınlaşmaya başladığı, zenginleşen iletişim araçları yoluyla farklı görüş ve düşüncelere ulaşma ve/veya maruz kalma gibi gerekçelerle, din duygusunun zayıfladığı ifade edilmektedir (Sayan & Günel, 2022). Literatürde özellikle ergenlik döneminde yaşa-

nan dini şüphelerin, deizm, ateizm, agnostisizm gibi akımlara dönük ilgilerin tartışıldığı görülmektedir (Özarslan, 2013). Bu tartışmaların İHL öğrencilerine yönelik yapılan araştırmalarda da benzer şekilde devam ettiği görülmektedir. Günaydın'ın İHL öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin inanç konusunda yanlış bilgi edinme, dindarlarda gördükleri eksiklikler sonucu yanlış din anlayışı geliştirme, din-bilim ilişkisini sağlam bir zemine oturtamama gibi nedenlerle bir takım inanç sorunları yaşadıkları belirtilmiştir (Günaydın, 2017; Krş. Koç, 2021). Oysa İHL'lerde diğer liselerden farklı olarak “gençlerin inançlarını belirginleştirme, içselleştirme, onların inanç sorunları ile mücadele edebilmelerini sağlama, sağlıklı bir inanç oluşturmalarını kılavuzlama” vb. amaçları olan Akaid dersi yer almaktadır. Ayrıca bu dersin temel hedefleri Akaid dersi öğretim programında “öğrencilerin din duygusunun fitri bir ihtiyaç olduğunu kavraması, iman esaslarını naslarla temellendirmesi, iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmesi, İslam akaidinin özelliklerini fark etmesi, tevhid akidesini delilleriyle kavraması” şeklinde belirtilmiştir (MEB, 2018).

Gençlerin içinde bulunduğu gelişim dönemlerine paralel olarak yaşadığı inanç krizlerini sağlıklı bir şekilde atlatabilmesi, sağlıklı bir inanç yönelimi inşa edebilmesi, buradan hareketle dini kimlik ve kişiliğini sağlam temellere oturtabilmesi dinin doğru bir şekilde öğretilmesi ve doğru bir şekilde anlaşılmasına bağlıdır. Bu nedenledir ki inanç gelişimi açısından kritik bir dönem olan ortaöğretimde öğrencilere verilen din eğitimine odaklanmak gerekmektedir. Bu anlamda Akaid dersinin, öğrencilerin inanç konularında kendi tercihlerini belirginleştirmelerine, bu noktada oluşan sorunlarına çözüm bulmalarına ne tür katkılarının olduğu araştırılması gereken bir konudur. Bu kaygıdan hareketle bu araştırmada “Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid Dersi öğretim programının temel amaçlarının gerçekleşme durumu” incelenmiştir. Bu temel soru 11. sınıfta Akaid dersini alan öğrenciler ve bu derslere giren meslek dersleri öğretmenlerinin görüşleri ışığında ve aşağıdaki alt sorular etrafında irdelenmiştir. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre;

- Akaid dersinin, öğrencilere inançla ilgili hususlarda sağlıklı bilgi kazandırma hedefinin gerçekleşme durumu nedir? Niçin?
- Akaid dersinin, öğrencilere inançla ilgili hususlarda sağlıklı tutumlar kazandırma hedefinin gerçekleşme durumu nedir? Niçin?
- Akaid dersinin öğrencilerin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmesine katkı sağlama hedefinin gerçekleşme durumu nedir? Niçin?

- Akaid dersinin öğrencilerin inanç gelişimi sürecinde yaşadıkları problemlerle baş etme becerilerini destekleme durumu nedir? Niçin?
- Akaid dersinin işleniş sürecinde hangi hususlarda zorluk yaşanmaktadır? Niçin?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada 2018 yılında güncellenen Akaid dersi öğretim programının temel amaçlarının gerçekleşme durumu, bu dersi alan AİHL öğrencileri ve bu derslere giren AİHL meslek dersi öğretmenlerinin görüşleri ışığında incelenmiştir. Araştırma nitel durum çalışması ve onun bir örneği olan bütüncül tek durum deseniyle yapılandırılmıştır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği, bir ya da birkaç durumun nitel veri araçları kullanılarak derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri üzerine odaklanılır. Bütüncül tek durum deseninde ise tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program vb.) vardır ve bu yapı kendi gerçekliği ve gerçek yaşam çerçevesi içinde incelenmeye çalışılır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmada gönüllülük çerçevesinde, kolay erişilebilirlik ve maksimum çeşitlilik örneklem tekniği tercih edilmiştir. Bu bağlamda ilgili derslere girmiş/giren Kayseri, Sivas ve Konya illerinde bulunan 9 AİHL meslek dersi öğretmeni ve söz konusu dersleri almış 21 AİHL öğrencisi katılımcı olarak seçilmiştir. Katılımcı öğretmenler seçilirken yaş, cinsiyet, mesleki kıdem vb. hususlarda çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin söz konusu derse en az bir dönem girmiş olması şartı aranmıştır. Araştırmaya dâhil edilecek öğrencilerin tamamı 12. sınıf öğrencileri olup Akaid dersini almış olan öğrenciler arasından gönüllü olarak seçilmiştir. Çalışma grubuyla yapılan görüşmeler ilgili öğrenci ve öğretmenlerin bulunduğu okullarda okul idaresi ve öğretmenlerin uygun gördükleri ortamlarda, bizzat araştırmacılarca yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrenci görüşmeleri ortalama 15-20 dakika, öğretmen görüşmeleri ise ortalama 30-40 dakika sürmüştür. Görüşme öncesinde katılımcılara görüşme etiği ve prosedürü hakkında bilgiler verilmiş, araştırmanın problemi tanıtılmış, ses kaydı alınması yönünde katılımcılardan kişisel onay alınmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler katılımcı teyidi ile teyit edilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Öğrenci Özellikleri

Katılımcı Öğrenci sayısı	Öğrenim Gördüğü İl	Cinsiyeti
4	Kayseri	K
6	Kayseri	E
4	Sivas	K
5	Sivas	E
2	Konya	E

Tablo 2: Katılımcı Öğretmen Özellikleri

Katılımcı Öğretmen	Mesleki Kıdemi	Görev Yaptığı İl	Cinsiyeti
Ö1	5-9 yıl	Kayseri	K
Ö2	10-15 yıl	Kayseri	E
Ö3	5-9 yıl	Kayseri	K
Ö4	5-9 yıl	Kayseri	K
Ö5	5-9 yıl	Sivas	K
Ö6	20-24 yıl	Konya	E
Ö7	1-4 yıl	Sivas	K
Ö8	5-9 yıl	Kayseri	E
Ö9	25-30 yıl	Kayseri	E

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda araştırmanın temel ve alt problemleri ile ilişkili 5 temel soruya yer verilmiştir. Veri toplama aracı geliştirilirken soruların açıklığını, anlaşılabilirliğini sağlamak, problem ve alt problemlerle ilişkisini belirginleştirmek için taslak sorular oluşturulmuş ve söz konusu derse giren meslek öğretmenleri ile müzakere edilmiştir. Sonrasında alan uzmanları ile görüşülerek taslak form oluşturulmuş bu form ile katılımcılarla pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan gelen veriler ışığında sorulara son şekli verilmiştir. Ardından Erciyes Üniversitesi Beşerî ve Sosyal Bilimler Etik Kurulundan 23/02/2021 tarih ve 81 sayılı kararla gerekli izinler alınarak veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma nitel bir araştırmadır. Bu bağlamda araştırmaya uygun olarak veri analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler alt problemlerden ha-

rekette oluşturulan farklı tema ve kategoriler altında analiz edilmiş, analiz sürecinde konuyla ilgili doğrudan alıntılar verilmiş, alıntıların demografik yapısını tanımlamak üzere belli kısaltmalar kullanılmıştır.

Tablo 3: Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerine İlişkin Tema- Kategori Listesi

Temalar	Kategoriler (Gerekçeler)
İnançla ilgili hususlarda sağlıklı bilgi kazandırma	Dersin konularının ayrıntılı olarak ele alınması, derste inanç konularıyla ilgili güncel meselelere değinilmesi, öğretim programı ve ders kitaplarının içeriği ile bu dersi yürüten öğretmenlerin mesleki açıdan yeterli olması. Ders saatinin az olması, derste güncel inanç sorunlarına yeterince değinilmemesi, ders kitaplarının güncel inanç meselelerini ele almada yetersiz kalması, öğrencilerin derse not odaklı yaklaşması, haftalık ders saatinin yetersizliği ile bu bağlamda oluşan müfredat yetiştirme kaygıları, öğretmen kaynaklı sorunlar.
İnançla ilgili hususlarda sağlıklı tutumlar kazandırma	Allah ve ahiret inancı özellikle kader ve günah gibi Akaid dersinde işlenen inanç konularının etkisi ve bu konuları işleyen öğretmenlerin derslerdeki olumlu yaklaşımları, Dersin konuları itibarıyla yüzeysel kalması, öğrencilerin ön öğrenmelerin belirli sınırlıklar oluşturmaması.
İman esaslarını bir bütün olarak içselleştirme	Dersin içeriğindeki konular ile bunların kapsamlı/yeterli olması, konuların işleniş biçimi, dersi yürüten öğretmenlerin mesleki açıdan yeterli olması. Ders saatinin yetersiz olması, derste güncel din karşıtı akımlara değinilmemesi, öğrenci ilgi ve merakının yetersiz olması, öğrencilerin derse sınav odaklı yaklaşması, öğretmen kaynaklı sorunlar.
İnanç gelişimi sürecinde yaşanan problemlerle baş etme becerilerini geliştirme	İnanca dair soru ve sorgulamalara çözüm üretilebilmesi, inanca dair eksik ve hatalı bilgilerin düzeltilmesi, öğretmenlerin mesleki açıdan yeterli olması, ders kitaplarının içerik olarak yeterli olması. Ders saatinin yetersiz olması, öğrenci ilgisizliği, ders kitaplarından kaynaklı sorunlar, öğretmen kaynaklı sorunlar.
Akaid dersinin işleniş sürecinde yaşanan problemler	Öğretmen kaynaklı sorunlar, öğrenci ilgisizliği, ders saatinin yetersiz olması, soyut konuların olması (ders konularının soyut ve anlaşılmasının zor olması), güncel inanç meselelerine derste yeterince yer verilmemesi, ders kredisinin az olması.

Veri analizinde NVivo 12 programı kullanılmıştır. Bulgular verilirken önce öğrenci görüşleri ardından öğretmen görüşleri belirli temalar altında yoğunluklarına göre kategorize edilmiş, literatür ile ilişkilendirilerek irdelenmiştir.

Bulgular ve Yorumu

Bu bölümde çalışma grubundan elde edilen veriler farklı tema ve kategoriler altında, daha çok katılım oluşan temadan daha tali görüş kümelerine doğru gruplanarak ilgili literatür ışığında ele alınmaya çalışılmıştır.

İnançla ilgili hususlarda sağlıklı bilgi kazandırma

Gençlik dönemi bireyin kendisini ve hayatı tanıma ve anlamlandırma isteği taşıdığı, böylece kimliğini inşa etmeye başladığı bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu dönemdeki genç içinde bulunduğu gelişim döneminin de etkisiyle “ben kimim, nereden geldim, niçin varım, sonra ne olacağım?” vb. soruları sormakta ve bunlara yanıt aramaktadır (Gündüz, 2020). İnanç gelişiminin ve dini inancın oluştuğu, geliştiği ve büyük oranda şekillendiği bu dönemde birey üzerinde din, aile, eğitim vb. etkili olmaktadır. Kimliğini, kendi değer sistemini inşa etme sürecinde olan bireylerin bu süreçteki sorularına tatmin edici cevaplar bulunmadığında onların birtakım şüphelere (dini kriz) düşerek inanç sorunları yaşamalarına neden olabilmektedir (Bayyigit, 1989). Bu nedenle özellikle kendini ve hayatı tanıma ve anlamlandırma ihtiyacı hisseden ergenlik dönemindeki gençleri dini düşünce, anlayış ve pratiklerle buluşturmada, hayat ve davranışlarına etki edecek güçlü bir dini anlayış geliştirmelerinde yürütülen din eğitimi faaliyetlerinin etkisi büyüktür (Dam, 2021).

Türk eğitim sisteminde ortaöğretim döneminde yürütülen din eğitimi faaliyetlerinin gençlerin anlam arayışı kapsamındaki ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. İmam Hatip Liselerinde yer alan Kelam ve hususen Akaid dersi de temel hedefleri itibarıyla gençlerin inanç konusunda doğru bilgi edinmelerini ve akabinde doğru tutum geliştirmelerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Burada doğru tutum ve davranışların geliştirilmesinde doğru bilgilerin ne derece temel bir işlev gördüğünün altı çizilmelidir. Zira doğru bilgi olmadan doğru tutum ve doğru davranışlar geliştirilemez. İşte bu kapsamda söz konusu dersin inançla ilgili konularda doğru bilgiler kazandırma hedefinin gerçekleşme durumu öğrenci ve öğretmen görüşleri ışığında incelenmiş, elde edilen veriler aşağıda önce öğrenci ardından öğretmen görüşleri verilmek suretiyle belirli temalar altında ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcı öğrencilere öncelikle “Akaid dersinin inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırdığını düşünüyor musunuz? Niçin? Örnek verebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Aynı doğrultuda katılımcı öğretmenlere de “Akaid dersinin inanç konusunda öğrencilere doğru ve yeterli bilgi kazandırdığını düşünüyor musunuz? Niçin? Örnek verebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Her iki grup katılımcının çeşitli gerekçelerle dersin söz konusu amacının gerçekleşmesi noktasında farklı yaklaşımlar ortaya koydukları görülmüştür.

Akaid dersinin inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırmadığını düşünen öğrenciler görüşlerini gerekçelendirirken ders saatinin az olmasına, ders-

te güncel inanç sorunlarına yeterince değinilmemesine, öğretmen kaynaklı birtakım sorunların varlığına atfı yapmışlar ve bu tür sorunların dersin söz konusu temel amacının gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilediğini dile getirmişlerdir. İlgili örnekler aşağıda verilmiştir:

“Ders saati az olduğu için yüzeysel kaldı konular... (Ö8, E)”, “Bir saatlik bir ders olduğu için İnanç konularını tüm boyutlarıyla öğretmede yetersiz kaldığını düşünüyorum (Ö7, E)”, “Doğru bilgi kısmı evet ama yeterli değil kesinlikle. Bir yılda bir ders saatinde bu dersi alıyoruz... (Ö16, E)”; “Genel olarak inanç konuları ile ilgili bilgi edindim ama yeterli diyemem. Üzerine eklenmesi gereken güncel konular da olmalı. Kitap Allah’a, Meleklerle vs. iman gibi temel herkesin bilmesi gereken konuları veriyor. Kitap bu anlamda temel düzeyde kalıyor (Ö4, K)”, “Doğru bilgi kısmı evet ama yeterli değil kesinlikle... Kişinin hayatta karşılaşacağı güncel inanç sorunlarına değinilmeden genel inanç konularının verilmesi etkili olabiliyor bunda (Ö16, E)”; “Hocadan kaynaklı da diyebilirim. Konuları üstün körü anlatıyordu. Ayrıntısına girmeden başka bir konuya geçiyordu. Bu nedenle eksik kaldı diyebilirim (Ö15, E)”, “...Bence meslek dersleri hocalarının emeklilik yaşı 50’yi geçmemeli. Niye? Gelecek kuşağı iyi tanımalı iyi bilmeli. Ama mesela meslek hocan yaşlıysa seni anlayamaz... Dedem yaşında. Böyle olunca kendini açamıyorsun aynı dili konuşamıyorsun (Ö3, K)”, “Akaid dersine müdür yardımcımız giriyordu. O da derslere pek gelemiyordu o nedenle olumsuzdu benim için yani pek verim alamadım. Doğru bilgi kazandırıyor ama derslerimizi tam işleyemedik bu nedenle yeterli oldu diyemem (Ö20, E)”.

Akaid dersinin inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırdığını düşünen öğrenciler ise konuyla ilgili olumlu yaklaşımlarını gerekçelendirirken dersin konularının ayrıntılı olarak ele alınmasından, derslerde inanç konularıyla ilgili güncel meselelere değinilmesinden, özellikle de inanç esaslarının naslarla temellendirilerek ayrıntısıyla ele alınması gibi hususlardan söz etmişlerdir. İlgili katılımcı öğrenci örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Allah’ın varlığı, birliği, Kitaplara iman, ahirete iman gibi konuları öğrendik... Yeterli ve doğru olduğunu düşünüyorum (Ö14, E)”, “Evet... Bu derste kavramları daha doğru öğrenerek, çevremizden öğrendiğimiz hatalı bilgileri düzelterek tahkiki imana ulaşabiliyoruz...” (Ö18, K)”, “Evet... İnanç esaslarını Ayetlerle birlikte örneklendirerek öğrendim. Örneğin Allah’ın varlığı ve özellikleri konusu artık kafamda daha net. Birisi sorduğunda onlara da anlatabiliyorum (Ö10, K)”, “Evet... 11. Sınıfta inanç konusunda temel konuları iyice öğrenerek temel oluşturduğumu düşünüyorum... Ayetler, hadisler ile öğrendiğimiz için yeterli olduğunu düşünüyö-

rum (Ö11, K)”; “Örneğin Ateizm, Deizm gibi farklı düşüncelere sahip insanlarla özellikle sosyal medya ortamında çok karşılaşıyorum. Bu görüşlere ait dersimizde bilgilendirme yapılıyor. Böylece bu görüşlerle karşılaştığımda cevap verebiliyorum (Ö17, K)”, “Ateist arkadaşlarım var. Ben bu dersi almadan önce onlar benim kafamı karıştıran çeldirici sorular soruyorlardı. Artık ben onları düşündüren sorular sorabiliyorum. Çünkü daha kapsamlı öğrenebildiğim için onlara açıklayabiliyorum hatta onları etkileyerek inanmaya davet edebiliyorum (Ö12, K)”.

Örneklere bir bütün olarak bakıldığında, katılımcı görüşlerinde Akaid ders saatinin az olması ve buna bağlı olarak derste inanca dair konuların yüzeysel olarak ele alınması, öğrencilerin bu konulara dair soru ve sorunlarının etraflıca ele alınamaması gibi hususların eleştirildiği görülecektir. Yine gerek ders kitaplarının içeriği gerekse öğretmen yeterliğinden kaynaklı olabilecek problemlerin etkisi ile öğrencilerin zihinlerini meşgul eden güncel inanç meselelerine derste yeterince yer açılmadığı da görüşler arasında yer almıştır. Tüm bu sınırlıklar dersin temel hedeflerinin gerçekleşmesi noktasında, onlara göre önemli engeller teşkil etmektedir. Alan araştırmalarında da öğrencilerin inanca dair soru ve sorgulamalarına doğru ve yeterli bilgilendirmelerle destek olunması, öğrencilerde inancın temellendirilmesi, inanç esaslarının delilleriyle kavratılması noktasında inanç esaslarını konu edinen Kelam dersinin önemi dile getirilmiştir (Bulut, 2017b).

Katılımcı öğrencilerin yarı yarıya olacak şekilde aşağı yukarı benzer temalara atıf yaparak Akaid dersinin inanç konusunda kendilerine doğru ve yeterli bilgi kazandırması noktasında zıt iki kümeye ayrılmaları dikkat çekicidir. Bu durum dersin inanç konularında sağlıklı bilgiler kazandırma hedefinin gerçekleşmesi anlamında önemli bir çelişki olarak yorumlanabilir. Öğrencilere göre bu durumun arkasında meslek dersi öğretmenlerinin mesleki yeterlikleri, özellikle ders işleme usulleri, dersin kredisinin yetersizliği ile idareci öğretmen sorunu gibi öğretmen kaynaklı sorunlar bulunmaktadır. Din eğitiminde öğrenmelerin etkili olması ve öğrenmelerin niteliğinin artmasında öğretmenin pedagojik formasyon becerilerinin önemli bir etkisi vardır (Akyürek, 2015). Dolayısıyla dersin inançla ilgili hususlarda doğru bilgi kazandırma hedefinin gerçekleşmesi noktasında yaşanan problemlerin de öncelikle öğretmen yeterlikleri bağlamında anlaşılması anlamlı olabilir.

Konuyla ilgili öğretmen kanaatlerine bakıldığında, Akaid dersinin öğrencilere inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırmadığını düşünen öğretmenlerin çoğunlukta olduğu, bu bağlamda söz konusu katılımcıların ders kitaplarının güncel inanç meselelerini ele almada yetersiz kalmasını, öğrencilerin derse not odaklı yaklaşımlarını, haftalık ders saatinin yetersizliği ile bu bağlamda oluşan müfredat yetiştirme kaygılarını eleştirdikleri görülmüştür. İlgili örnekler aşağıda verilmiştir:

“İmam Hatipte Akaid ders kitabı iyi bir şekilde hazırlanmış... Ancak Z Kuşağı dediğimiz dijital etki altında olan günümüz gençliğine hitap eden anlatım pek yok. Yani geçmişten günümüze kadar Akaid ile ilgili, İslam inancı ile ilgili öne sürülen bazı düşüncelere verilen cevaplar var... Temellendirmeler, düşünceler o yönde Z Kuşağına hitap etmiyor (Ö4, K)”, “Ben çok yeterli bulmuyorum. Allah’a iman anlatıyoruz ama müthiş bir bombardıman var çocuklara Deizm, ateizm, panteizm gibi kafaları karıştıran birçok akım var... Son zamanlarda bana çok soru gelmeye başladı çocuklardan. Özellikle de Ateizmdeki kötülük problemi ile ilgili... Daha güncel sorulara ait cevaplara ders kitaplarında oldukça az yer verilmiş. Daha geniş başlıklar açılabilir (Ö5, K)”; “Tam olarak olmuyor... Öğrencinin bu konuları içselleştirme gibi bir derdi de yok... Genelde dersleri not karşılığı olarak değerlendirdiği için öğrenci ilgilenmiyor (Ö8, E)”, “Tam olarak sorunuza evet diyemiyorum. Bazı soruların 12. sınıfa kalması ve bu sınıfta öğrencinin üniversite sınavı dolayısıyla başka düşünme kaynaklarını geri plana itmesi kaynaklı diyebilirim (Ö9, E)”; “...Eskiden 2 saat olan derse yetmiyor diye şikâyet ediyorduk yetmiyor diye. Şimdi 1 saat Akaid dersi var ama ben abartmıyorum haftada en az 3-4 saatlik işlenecek konular var... Yani konuyu bitirme, müfredatı yetiştirme derken çocuğun sorusuna sadece giriş yapmış oluyoruz. Çocuğun sorularına cevap veremiyoruz (Ö6, E)”.

Akaid dersinin öğrencilere inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırdığını düşünen öğretmenler bu düşüncelerini gerekçelendirirken ilgili dersin öğretim programı ve ders kitaplarının içeriği ile bu dersi yürüten öğretmenlerin mesleki açıdan yeterliliğine, özellikle ders işleniş sürecinde konuların akli ve nakli delillerle etkili biçimde temellendirilişine, öğrencilerin de ön öğrenmelerinin bu konuda olumlu etkilerinin olması gibi hususlara atıf yapmışlardır. İlgili örnekler aşağıda verilmiştir:

“Ders kitaplarımızın içeriği güzel yeterli bilgi var derinlemesine olmasa da. Lise seviyesinde oldukça yeterli yani (Ö2, E)”, “Ben öğretim programına da baktığımda kazanımlar yeterli geliyor bana. Öğrencinin sorduğu ve sorabileceği güncel sorulara programdaki kazanımların cevap verebileceği nitelikte olduğunu düşünüyorum (Ö3, K)”; “...Öğretmenin genel kültürü, bilgisi, yetertliği, okuduğu kaynaklar ne düzeydeyse soruları da o kadar yetkin cevap verebilir. Şimdiye kadar zorlandığım bir konu olmadı... (Ö7, K)”, “...Ben yeterli olduğunu düşünüyorum çünkü her türlü görüş delillerle ortaya konuluyor... Mesela insanda inanma ihtiyacının doğuştan olduğunu, bunun fitratında olduğunu ayet ve hadisler ışığında ve bilimsel verilerle açıklıyoruz Akaid dersinde. Yani çocuk-

lar her türlü sorularına karşılık bulabiliyor diyebilirim... (Ö3, K)”; “Aslında bizim İmam hatiplerin şöyle bir şansı var... Aslında bu çocuk bir şekilde ilk önce aileden, daha sonra yaz Kur'an kurslarından veya çocuk sübyan mekteplerinden ilerleyerek devam etmiştir veya ilkokul artık MEB din dersini ilkokula da yaydığı için bu konuda bir zorluk yaşamıyoruz aslında (Ö1, K)”.

Bu tema çerçevesinde, katılımcı öğrencilerde olduğu gibi katılımcı öğretmenlerin de çoğunluğunun Akaid dersinin bu dersi alan öğrencilere inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırmadığını belirtmesi ilginçtir. Öğretmenler, Akaid ders kitaplarında başvurulanan anlatımın klasik bir dil ve temellendirmeler ile yapıldığı, inanç konuları anlatılırken güncel dilin uzağına düşüldüğü, dersin kredisinin yetersiz olması nedeniyle müfredatı yetiştirme kaygısının etkisi dolayısıyla konuların yüzeysel olarak ele alındığı gibi faktörlerin etkisinden bahsetmişlerdir. Öğrenci görüşlerinden de hatırlanacağı üzere onlar benzer kaygılar yanında, din eğitiminde kullanılan dilin niteliğine dair birtakım olumsuzluklar dile getirmişlerdi. Bu durum okullarda yürütülen din eğitimi faaliyetlerinin istenen hedeflere ulaşabilmesinde kullanılan din dilinin önemini ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili olarak Çanakçı tarafından yapılan araştırmada din eğitimi faaliyetini yürüten kişilerin gençlerle etkili iletişim kuramama, aynı din dilini konuşamama vb. sorunlarının olduğu belirtilmiştir (Çanakçı, 2019). Gerek kitaplarda gerekse öğretim sürecinde kullanılan dilin etkili ve anlaşılır olması önemlidir. Yine dersin konularından merkezi sınavlarda soru çıkmaması nedeniyle öğrencilerde derse karşı beklenen ilginin oluşmaması dolayısıyla dersin temel hedeflerinin gerçekleşmesi noktasında önemli sınırlıklar doğduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu veriler inanç konusunda öğrencilere sağlıklı bilgiler kazandırma amacının gerçekleşmesini sınırlandıran çok yönlü faktörlerin olduğunu göstermektedir.

İnançla ilgili hususlarda sağlıklı tutumlar kazandırma

Tutumlar bireyin duygu, düşünce ve davranışlarında tutarlı olmasını sağlayan duygu, inanç ve davranış eğilimleri olarak tanımlanır (Çetin, 2012). İnançla ilgili tutumlar denildiğinde kişinin inanç objesi ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarını kararlı olarak belirlemesi kastedilmektedir. Benzer şekilde bireyin dinle ilgili duygu, düşünce ve davranışlarını istikrarlı olarak belirleme tarzına da dinî tutum denir (Arslan, 2009). Dinî tutumların oluşması ve gelişmesinde özellikle çocukluk ve gençlik yıllarındaki dini yönelimlerinin niteliğine göre olumlu ya da olumsuz yönde şekillenmesinde örgün ve yaygın din eğitimi faaliyetlerinin etkili olduğu ifade edilmiştir (Dam, 2021). Örgün din eğitimi faaliyetlerinin yürütüldüğü AİHL'lerde

gençlik döneminde inançla ilgili tutumların oluşması ve gelişmesi sürecinde İHL meslek derslerinin, özellikle bu çalışmada konu edilen Akaid dersinin etkisi merak konusudur. Zira söz konusu dersin genel amaçları arasında öğrencilere inanç konusunda sağlıklı tutumlar kazandırma hedefi de yer almaktadır.

Araştırma kapsamında Akaid dersinin, öğrencilerin inançla ilgili tutumlarını şekillendirme hedefinin gerçekleşme durumunu görmek üzere katılımcı öğrencilere *“Akaid dersinin inançla ilgili tutumlarınızın şekillenmesini etkilediğini düşünüyor musunuz? Niçin? Örnek verebilir misiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. Aynı olguyu öğretmen görüşleri ışığında incelemek üzere katılımcı öğretmenlere de benzer biçimde *“Akaid dersinin öğrencilerin inançla ilgili tutumlarını şekillendirdiğini düşünüyor musunuz? Niçin? Örnek verebilir misiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. Bilgi boyutunda ortaya çıkan tabloya karşın, tutum noktasında derse karşı katılımcılarca ileri sürülen yaklaşım ve değerlendirme daha olumlu durumdadır. Zira hem öğrenci hem de öğretmen katılımcıların büyük bir çoğunluğu dersin öğrencilere inanç konusunda sağlıklı tutumlar kazandırdığını düşünmektedir. Yeterli bilgi kazanmadan/kazandırmadan sağlıklı tutumların nasıl oluştuğu ise önemli bir merak konusudur.

Akaid dersinin inançla ilgili tutumlarını olumlu yönde şekillendirdiğini belirten katılımcı öğrencilerin bir bölümü bu yöndeki görüşlerini gerekçelendirirken inanç dünyalarında yaşanan değişimin kaynağı ya da sebeplerine, bir bölümü ise bu değişimin bizzat kendisine vurgu yapmışlardır. Ayrıca iki öğrenci de ders konularının zaten öncesinde bildikleri konular olması dolayısıyla dersin hayatlarında ciddi bir değişime ya da tutum farklılaşmasına vesile olmadığını belirtmiştir. Her iki boyutta oluşan öğrenci görüşlerine dair örnekler aşağıdadır.

“Evet. Örneğin... Hz. Muhammed’in peygamberliğini kabul etmek onun ahlakını kendime örnek alarak günlük hayatımda uygulamaya çalışmak benim için önemli oldu bu ders ile... Kader, külli, cüz’i irade konularını detaylı öğrendiğim için düşüncelerim değişti. Kaderi suçlamanın (Allah korusun) dinden çıkma boyutuna gelebileceğini biliyorum... (Ö4, K)”, “İnandığım değerlere uygun yaşamam gerektiğini biliyorum ve buna gayret ediyorum. Mesela faiz konusu kafama çok takılıyor. 12. sınıf öğrencisiyim. Bankacılık okumayı düşünüyordum. Bu dersi aldıktan sonra faiz konusunun inancımdaki yerini öğrendim. Artık başka bir meslek tercih etmek istiyorum. (Ö9, E)”, “Ölümünden çok korkan bir insandım... Akaid dersinde ölümünden sonra dirilişin olduğu, ahiret hayatının olduğu, ölümün bir son olmadığı gibi konuları öğrendim. Ahirete inancım, kabir hayatı, sorgu gibi konular kafamda daha da netleşti (Ö10, K)”, “Namaz kılmadığımda rahatsız olmuyordum... Bu

dersi aldıktan sonra iman eden bir Müslüman olarak namazın önemini anladım. Düzenli olarak kılmaya başladım (Ö11, K)”, “... Ben de inanç konularını öğrendikçe ahiret korkusu, Allah korkusu, Allah’a yaklaşma oldu (Ö20, E)”; “Yani benim açımdan şöyle şöyle güzel etkileri oldu demeyi çok isterim lakin İmam Hatip dışındaki normal liselerin aldığı DKAB dersinin içeriğine bakıldığında temel olarak başlıklar aynı... (Ö3, K)”, “Yani genelde bildiğim konular, önceden inandığım konular. Çok bir değişiklik sağlamadı (Ö14, E)”.

Örneklerde görüldüğü üzere, Akaid dersinin öğrencilerin inançla ilgili tutumlarını şekillendirdiğini belirten katılımcı öğrencilerden bir bölümü inanç dünyalarında yaşanan değişimin kaynağı ya da sebeplerine bir bölümü de inanç konusunda yaşadıkları değişimin bizzat kendisine vurgu yapmıştır. Öğrenciler inanca dair tutumlarında Allah’a yaklaşma, olumsuz davranışlardan rahatsızlık duyma, yanlış/problemlili kader algılarını düzelterek kaderi suçlamaktan vazgeçme, kader konusunda daha bilinçli ve sağlam bir tavır geliştirme, ölümün bir son olmadığı bilincine vararak ölüm korkusunu yenme, cehennem korkusu ve cennet sevgisi içeren birtakım değişimler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yine inançla ilgili öğrenmelerin etkisiyle davranışlarını değiştirmeleri, yaşamlarını inandıkları değerler ekseninde şekillendirmeleri hatta meslek seçimine varan birtakım etkilerden/çıktılardan söz etmeleri dersin günlük hayata yansıyan önemli çıktıları arasındadır. Dersin kendilerine inançla ilgili tutumları şekillendirme hususunda katkı sunmadığını belirten öğrenciler ise dersin konuları itibarıyla yüzeysel kalması veya ön öğrenmelerin bu durum üzerinde etkili olması vb. hususlardan bahsetmişlerdir.

Aynı olguyu öğretmenler gözünden incelemek amacıyla katılımcı İHL meslek dersi öğretmenlerine yöneltilen soru kapsamında oluşan görüşlere dair örnekler aşağıdadır.

“... Akaid dersinin öğrencinin inançla ilgili tutumlarını şekillendirdiğini düşünüyorum. Namaza başlayan, kötü alışkanlıklarını terk eden... Ahiret endişesi, hesap verme endişesi, sağlığını nasıl korudun, gençliğini nerede nasıl geçirdin endişesi yani bu soruların kendisine sorulacağını bilmesi, ahiret inancı, öldükten sonra dirilme inancı etkili oluyor. En önemlisi namaza başlamaları... Sonra Allah’ın mutlaka bizi hesaba çekeceğinden ve ölümün de korkuyla değil de ölüm gerçeğini çocuğun fitratına uygun bir tarzda verirseniz çocuk bunu kabulleniyor. Yani ölüme isyan etmiyor ölüme hazırlanmaya başlıyor (Ö6, E)”, “Namaza daha dikkat ettiklerini, oruç ibadetini düzenli olarak yerine getirdiklerini, genellikle arkadaş çevrelerini düzelttiklerini görüyorum. İnternet üzerinden paylaşımlarını düzeltiyorlar. Ahiret inancı, aileye karşı, anne babaya karşı

sorumluluk bilinci, Allah'a karşı sorumluluk gibi konulara değindikçe çocuklarda bu tarz motivasyonların doğduğunu fark edebiliyorum (Ö7, K)", "Akaid dersini verdiğimiz dönem öğrencilerin kimlik arayışı içine girdiği döneme denk geliyor... Bana göre öğretim programında yer alan içerik ve kazanımlar yeterli oluyor (Ö3, K)", "...Allah'ın varlığı, Semi, Basar sıfatları gibi konuları öğrendiğinde yanlış bir davranışa yöneleceği zaman ben bunu yapamam Allah beni görüyor, işitiyor düşüncesiyle kendini geri çektiğini söyleyebilirim (Ö8, E)"; "...Not olarak bakılıyor, sınıf geçme olarak bakılıyor. Soru ve sorgulamaalar okul bittiğinde ya da ihtiyaç hissedildiğinde başlıyor..." (Ö2, E), "Düşünmüyorum. Samimi fikrim bir değişikliğe yol açmıyor. Bildikleri şeyleri tekrardan öteye gitmiyor. Hele de derste öğrencinin ilgisini çekmeyi başaramadıysanız... Bunlar zaten benim küçükten beri duyduğum şeyler diyor... (Ö5, K)".

Söz konusu hedefin gerçekleştiği yönünde görüş belirtmiş olan öğretmenler öğrencilerin inanca dair tutumlarında namaza başlama ve devam etme, oruç tutma, anne babaya saygı ve anne baba hakkını gözetme, zararlı alışkanlıkları bırakma veya bu tür durumlardan uzaklaşma, özellikle sosyal medyada mahremiyete duyarlı davranma gibi oldukça somut değişimlerden söz etmişlerdir. Bu değişimin arkasında Allah ve ahiret inancı, özellikle kader ve günah gibi Akaid dersinde işlenen inanç konularının etkisi ve bu konuları işleyen öğretmenlerin derslerdeki yaklaşımlarının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç oldukça anlamlıdır. Alan yazındaki araştırmalar da bu durumu destekleyen veriler sunmaktadır. Kontbay tarafından yapılan araştırmada dini inanç ve tutumların gelişmesi ve pekişmesi noktasında mesleki din eğitiminin önemli bir etkisinin olduğu, mesleki din eğitimi alan İHL öğrencilerinin dini tutum ve inanç düzeylerinin diğer lise öğrencilerinin tutum düzeyine göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Kontbay, 2005). Akaid dersinin öğrencilerin inançla ilgili tutumlarını şekillendirmediğini belirten katılımcı öğretmenler bu durum üzerinde öğrencilerin dersin konularına okul döneminde çok ihtiyaç duymamasının, derse not odaklı yaklaşılmasının, asıl ihtiyacın okul sonrası dönemde belirginleşmesi ile öğretmenin mesleki açıdan yetersizliğinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi bu tonlar daha önce ele alınan inançla ilgili konularda doğru ve yeterli bilgi kazandırma boyutu ekseninde oluşan problem alanlarıyla önemli ölçüde örtüşmektedir.

İman esaslarını bir bütün olarak içselleştirme

İnançla ilgili konularda sağlıklı bilgiler kazanma, olumlu tutumlar edinmeyi takip eden önemli bir kazanım da AİHL Akaid dersi öğretim programına göre

iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmedir. Burada, öğrencilerin söz konusu esasları içselleştirmelerinden kasıt İslam inanç esaslarını bir bütün olarak anlama, kavrama, ayet ve hadisler ışığında temellendirme, davranışlarını etkileyerek dönüştürecek, bilişsel ve sosyal hayatına etki edebilecek şekilde özümsemesidir. Nitekim AİHL’de yer alan Akaid dersi öğretim programının temel hedefleri arasında öğrencilerin iman esaslarını naslarla temellendirmesi, tevhit akidesini delilleriyle kavraması, iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmesi hedefleri belli bir bütünlük içerisinde işlenmiştir (MEB, 2018).

Dersin söz konusu hedefinin gerçekleşme durumunu görmek üzere katılımcı öğrencilere “Akaid dersinin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmenize katkı sağladığını düşünüyor musunuz? Niçin? Örnek verebilir misiniz?” sorusu, katılımcı öğretmenlere ise “Akaid dersinin bu dersi alan öğrencinin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmesi hedefinin gerçekleştiğini düşünüyor musunuz? Niçin? Örnekler verebilir misiniz? sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler, önemli ölçüde kendilerine dersin bu yönde bir katkısının olduğundan söz etmiştir. Akaid dersinin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerine katkı sağladığını düşünen öğrenciler, ilgili görüşlerini gerekçelendirirken içselleştirme sürecine ve bu süreçte etkili olan faktörlere, söz gelimi dersin içeriğindeki konulara, bu konuların kapsamlı oluşuna, yine bu konuların işleniş biçimine, özellikle konular işlenirken ayet ve hadislerle yapılan temellendirmelere ve bu temellendirmelerin niteliğine atıf yapmışlardır. Devamında da söz konusu içselleştirme sürecinin sonucunda kendilerinde meydana gelen değişimlere göndermede bulunmuş ve birtakım örnekler vermişlerdir. Aşağıda ilgili öğrenci görüşlerine dair örneklerle yer verilmiştir.

“Evet. Allah’ı sıfatlarıyla anlama konusunda yeterli oldu. Kur’an’da Allah biz yarattık diyor bunun gibi ayetlerle desteklendi (Ö5, E)”, “Birçok şeyi öğrenmiştim. Örneğin Allah’ın yaratmış olduğu varlıkların nasıl yaratıldığı, Allah’ın tek olduğu, tevhit inancın vb. delillerle öğrendim...” (Ö16, E)”, “Evet... Artık daha ayrıntılı olarak meleklerin özellikleri, ahiretin aşamaları gibi konuları daha iyi öğrendim (Ö17, K)”, “Evet. Allah’ın Tekvin sıfatına inanıyorsam Basar sıfatına da inanmak zorundayım. Aksi halde dinden çıkarak Kafir olacağımı biliyorum... Allah’ı tüm sıfatları ile bilmem hem bu dünyamı hem de ahireti kurtarmamda faydalı olacak diye inanıyorum. Allah’ın sıfatlarını bilmek yokuşlarımı düze çeviriyor adeta (Ö12, K)”, “Evet... Çevremde diğer peygamberleri kabul etmeyenler vardı. Ben onlara bir şey demiyordum. Sonra öğrendim ki peygamberlerin tamamına iman etmek gerekiyormuş. İnanç esaslarının birbirini tamamlayan bir bütün olduğunu düşünüyorum

(Ö21, E)”, “Evet. Bazı arkadaşlarım vardı ateizm, agnostisizm gibi düşünceleri vardı. Bu düşüncelerine cevap vermemde yardımcı oldu (Ö1, K)”.

Tüm bu olumlu düşüncelere karşın, Akaid dersinin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerine katkı sağlamadığını düşünen öğrenciler ise bu yöndeki görüşlerini gerekçelendirirken ders saatinin yetersiz olmasını, derste güncel din karşıtı akımlara değinilmemesini, bilhassa ders sürecinde olumsuz öğretmen tutumlarının etkisini eleştiren değerlendirmeler yapmışlardır. İlgili katılımcı görüşlerine dair örnekler aşağıdadır.

“Yeterli katkı sağlayamıyor. Örneğin Allah’ı Esmâ’ül Hüsnâ’sı ile öğrenmiyoruz. Bazı konuları iyice derinine inip temellendirerek konuşmuyoruz çünkü ders sayısı yetersiz kalıyor (Ö6, E)”, “... Güncel inanç konularını konuşma, tartışma konusunda eksik kaldı diyebilirim. Çünkü deizm vs. gibi konular sınıfta açıldığında hocalarımız hemen konuyu kapatıyor veya değiştiriyor... Kafamıza takılan bazı sorular eksik bırakılıyor, cevaplanmıyor (Ö9, E)”, “...Tam olarak evet diyemiyorum. Ön yargı değil benimkisi genel olarak düşündüğümde meslek hocaları hep aynı çatı altında. Mesela Z Kuşağı dediğimiz sorgulama kuşağı. Biz bu kuşaktayız ama karşımızdaki hocaya böyle sorular sorduğumuzda sorgulamaya çalıştığımızda ters tepki almaktan korkuyoruz. Niye? Meslek hocalarımızın- Çok iyi meslek hocalarımız da var- ben bir kişi adına konuşmuyorum. Soru sorduğunuz zaman hakkımda ne düşünür? Notumu mu düşürür kaygısı oluyor... (Ö3, K)”.

Katılımcı öğrencilerin önemli bir kısmı Akaid dersinin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerine olumlu yönde katkılar sağladığını belirtmiştir. Öğrenciler dersin bu yönde kendilerine sağladığı katkıları kimi zaman ayet ve hadislerle atıfla nakli delillere, kim zaman da evrendeki düzenden hareketle gaye ve nizam delili gibi akli delillere ve Allah’ın varlığı ve sıfatları, ahiret hayatı, kaza ve kader, peygamberlere iman gibi daha spesifik konulara atıf yaparak dile getirdikleri görülmüştür. Buradan hareketle öğrenciler “bir bütün olarak içselleştirme” olgusunu nasıl deneyimlediklerini, bu olgunun hayatlarını nasıl dönüştürdüğünü örneklendirmişlerdir. Yaşadıkları bölgedeki göçmen nüfusun yaşantısını kaderle ilişkilendirerek sonuçlara ulaşma, kendi yaşantılarında inanca dair soru ve sorunlarına cevaplar, çözümler üretebilme, inanç konusunda Ateizm, Agnostisizm gibi İslam karşıtı görüşlerle kendi inançlarını karşılaştırabilme, inançla ilgili temalar arasında ilişkilendirmelerde bulunabilme gibi üst düzey dönüşümlere atıfla bu yöndeki düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bütün bu görüşlerden hareketle Akaid dersinin katılımcıların tamamında olmasa bile önemli bir kısmında bilgi, duygu ve davranış boyutlarında önemli çıktılar oluş-

turduğu söylenebilir. Bu dersin amaçlarının gerçekleşmesi noktasında oldukça önemli bir tablodur. Buna karşılık, söz konusu hedefin gerçekleşmediği yönünde görüş belirten öğrenciler ders saatinin yetersiz olması nedeniyle ortaya çıkan sınırlıklara, öğretmenlerin öğrencide not kaygısına yol açacak tutumlara, derste güncel inanç meselelerine yeterince yer verilmemesine, özellikle kimi güncel ve tartışmalı konuların üstünkörü geçilmesi gibi sorunlara atıfta bulunmuşlardır. Bu tür değerlendirmeler araştırmanın diğer alt başlıklarında da görüldüğü gibi araştırmaya konu edinen dersin genel sınırlıkları arasında yer almaktadır.

Konu ile ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde onların iki karşıt görüş kümesine ayrıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu hedefinin gerçekleşmediğini düşünen öğretmenler görüşlerini gerekçelendirirken ders saatinin az olması, öğrenci ilgi ve merakının yetersiz kalması, öğretmenin mesleki yeterlikleri ile ilgili problemlerin olması, öğrencilerin derse sınav odaklı yaklaşması vb. hususlara atıf yapmışlardır. Bu yönde oluşan katılımcı öğretmen görüşleri aşağıdadır.

“...Çocuk ile yeterli miktarda ve yeterli zaman diliminde muhatap olamamanın sıkıntılarını çekiyoruz. Oysa Akaid dersi dediğimiz gibi Allah’a iman, ahirete iman, peygambere, kitaba iman vd. Bunlar bir bütünlük arz eder... Dolayısıyla Akaid dersindeki bu bütünlüğü verme noktasında biraz daha zamana ihtiyacımız var... (Ö6, E)”, “... Diğer derslerin yoğunluğu, Akaid dersi saatinin azlığı, çocuğun buna ihtiyaç duymayı... Çocuk peygamber, Allah’ın varlığı, ahiret denildiği zaman tartışmasız bir alan gibi görüyor. İman edilip orada kalınacakmış gibi. Çok üst düzeyde kendini sorgulayan, etrafını, çevresini sorgulayan bir öğrenci kitlesi yok... (Ö2, E)”, “Hayır. Bu da öğrencinin ilgi ve alakası ile ilgili bir durum... (Ö9, E)”, “Öğrenci derse not ve sınav odaklı olarak baktığı için bu hedefin tam olarak gerçekleştiğini zannetmiyorum... (Ö8, E)”.

Akaid dersinin bu dersi alan öğrencilerin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerine katkı sağlama hedefinin gerçekleştiğini düşünen öğretmenler görüşlerini gerekçelendirirken ders içeriğinin yeterli olması ve öğretmen tutumlarının etkili olması gibi hususlara atıf yapmışlardır. İlgili katılımcı görüşlerine dair örnekler aşağıdadır.

“Akaid dersini verdiğimiz dönem öğrencilerin kimlik arayışı içine girdiği döneme denk geliyor. Ben kimim, bu dünyaya neden geldim, niçin yaratıldım? gibi soruların olduğu döneme denk düşüyor Akaid dersi. Bana göre öğretim programında yer alan içerik ve kazanımlar yeterli (Ö3, K)”, “Akaid dersi içerik itibarı ile de doyurucu bir ders olduğu için bu hedefin gerçekleştiğini düşünüyorum. Tüm konuları veriyoruz... (Ö4, K)”, “Evet bunun gerçekleştiğini düşünüyö-

rum... İmanın bir bütün olduğunu, iman esaslarından birini bu bütünden çıkaramayacaklarını o durumda o imanın geçerli olmayacağını vurguluyoruz. Çok büyük sıkıntıları yok zaten bu konuda... Hiçbirini diğerinden ayıramayız, hepsi bir bütün, birbirini tamamlıyor şeklinde bilinç oluşuyor (Ö5, K)”.

Burada, katılımcı öğretmenlerin yarından fazlasının Akaid dersinin öğrencilerin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerine yeterince katkı sağlamadığı yönünde görüş belirtmelerinin altı çizilebilir. Onlar sınıflardaki öğrenci yoğunluğunun, dersin kredisinin az olmasının, diğer meslek derslerinin ağır olması ve Akaid dersinin bu derslerin gerisinde kalmasının, öğrencilerin bu derse ve dersin konularına yeterince ilgi duymamasının, yine öğrencilerin bazı ön kabullerle derse gelmesinin, derse merkezi sınavlara göre önem atfedilmesinin bu durum üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan araştırmalarda İHL’lerdeki meslek derslerinin son sınıflara doğru yoğunlaşmasının, özellikle son sınıfta artan sınav baskısının öğrenciler için sorun teşkil ettiği belirtilmiştir (Tosun vd., 2015). Dersin söz konusu hedefinin gerçekleştiğine dair görüş belirten daha az sayıdaki öğretmenin Akaid dersinin program ve kazanımlar itibarıyla gerek ergenlik döneminde oluşan inanca dair soru ve sorgulamalara karşılık verebilmesi gerekse İslam inanç esaslarının bütünleyici yapısını yansıtabilmesi noktasında yeterli olduğunu düşündükleri görülmektedir. Yine onlar, bu derslere giren öğretmenlerin öğrencilerin inanca dair soyut konuları daha rahat anlayabilmeleri için çeşitli biçimlerde somutlaştırmalara başvurmalarının, öğrenci soru ve sorgulamalarına tatmin edici cevaplar vermelerinin, iman esaslarının bir bütün olduğunu öğrenciye fark ettirmelerinin önemine vurgu yapmışlardır. Katılımcı öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında, Akaid dersinin söz konusu amacının gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında oluşan belirgin farklılaşma, dersin bu bölümde zikredilen hedeflerine yeterince ulaşamadığının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

İnanç gelişimi sürecinde yaşanan problemlerle baş etme becerilerini geliştirme

Daha önce de belirtildiği gibi ortaöğretim kuşağı dini gelişim, inanç gelişimi vb. alanlarda arayışların, eleştiri ve sorgulayıcı tavırların belirginleştiği, yoğun gelgitlerin ve karşıtlıkların yaşandığı bir dönemdir. Akaid dersinin bu anlamda muhatap kitlesi olan ortaöğretim kuşağının inanç gelişim süreçlerine bir nevi kılavuzluk yapması, onlardaki arayışları daha sağlıklı ve rafine hale getirmesi, özellikle inanç konularında karşılaştıkları anlam krizlerine daha sahih çözümler üretebilme becerilerini güçlendirmesi beklenir. Bu vurgu her ne kadar

söz konusu öğretim programında açıkça zikredilmese de İHL meslek dersleri öğretim programının bütünündeki genel hedeflerle tutarlılık arz etmektedir. Akaid dersinin AIHL’lerdeki öğrencilerin inanç gelişimi sürecinde yaşadıkları problemlerle baş etme becerilerini geliştirme durumunu görmek üzere katılımcı öğrencilere “Akaid dersinin inanç konularında karşılaştığınız sorunlara çözüm üretmede size yeterli donanımı kazandırdığını düşünüyor musunuz? Niçin?”, katılımcı öğretmenlere “Akaid dersinin bu dersi alan öğrencilerin inanç konularında yaşamış olduğu sorunlara çözüm üretmede yeterli donanımı kazandırdığını düşünüyor musunuz? Niçin?” sorusu yöneltilmiştir.

Akaid dersinin inanç konularında karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmede kendilerine yeterli donanımı kazandırdığını düşünen katılımcı öğrenciler bu yöndeki görüşlerini temellendirirken, inanca dair soru ve sorgulamalara çözüm üretme, inanca dair eksik ve hatalı bilgileri düzeltme gibi hususlara değinmişlerdir. Bu yönde oluşan katılımcı öğrenci görüşleri aşağıdadır.

“Akaid dersinde işlediğimiz Hadisler, peygamber efendimizin sözleri veya Kur’an’da geçen ayetleri öğrendiğimizde yani farklı bir görüşe sahip kişi ile karşılaştığımda bu derste öğrendiklerim ona karşı cevap vermede etkili oluyor (Ö2, K)”, “Evet. Eskiden hep kaderi suçluyordum. Bu dersten sonra kadere bakış açım değişti (Ö5, E)”, “... Ailemde veya çevremde karşılaştığım inanca dair sorulara cevap verebiliyorum bu derste öğrendiğim bilgilerden hareketle. Kur’an’dan ayetler ve hadislerden örnekler verebiliyorum (Ö9, E)”, “Evet... Örneğin meleklerle iman konusu benim için biraz karıştı. Melekler nasıl varlıklar? Neyden yaratılmış, bunları nasıl anlamalıyız? Meleklerle imanın bize katkısı ne?... Artık bu sorularıma cevap verebiliyorum (Ö13, E)”, “... Artık kader konusunu daha doğru bir şekilde öğrendiğim için insanın iradesinin kader ile ilişkisini daha net görebiliyorum (Ö12, K)”, “Evet... Önceden Allah’ın var ve bir olduğuna inanıyordum ama bunu tam kavrayamıyordum. Bu ilmi aldıktan sonra artık daha iyi anlayabiliyorum. Birisi bana Allah’ın varlığına dair sorular sorduğunda evrendeki düzen, evrenin yaratılışı gibi konulardan yola çıkarak Allah’ın varlığını delillendirebiliyorum (Ö18, K).

Akaid dersinin inanç konularında karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmede kendilerine yeterli donanımı kazandıramadığını düşünen öğrenciler ise bu yöndeki görüşlerini gerekçelendirirken ders saatinin az olmasına ve öğretmen kaynaklı sorunlara atıf yapmışlardır. İlgili örnekler aşağıdadır.

“İnançla ilgili olarak aklıma takılan soruları Akaid hocasına hiç sormadım. Çünkü 1 saati. Yeterli değildi... Ben de bazı sorularımı kendim dışarıda araştırdım.

Yani mesela Kader var kaza var. Allah geleceği biliyor. Bizim ne yapacağımızı biliyor, cennete veya cehenneme gideceğimizi de biliyor. Kaderi O yazmış. O zaman neden biz bu hayatı yaşıyoruz? Bu sorular kafamda kalıyor. Akaid dersi derste bu soruları konuşamadığımız için yetersiz kaldı. Bu tarz sorularım hep vardı hala var... (Ö15, E)”, “Ders sayısının az olması nedeniyle genelde kitaptaki konuları işleyip bitiriyorduk. Bizim sorularımız çok gündeme gelmiyordu süremiz yetmiyordu... (Ö17, K)”, “Olmadı. Ders sayısı az olduğu için üzerinde düşündüğüm konulara cevap bulamadım... (Ö6, E)”, “...Bir saatlik bir dersti ve yaklaşık 200 sayfalık bir kitaptı. Tam anlamıyla yeterli değildi... (Ö16, E)”; “Bazı öğretmenler sadece kitap odaklı gidiyor... Kitaptan giderek ders işlediğinde sorularımız cevapsız kalabiliyor. Ya da aklıma takılan bir konuyu sorduğumda dersin akışını bozma gibi cevaplar alabiliyorum. Ya da Akaid ile alakalı ama kitapta olmayan bir konuyu sorduğumuz zaman hocanın konu ile alakalı soru olsun ya da konumuz bu değil gibi geçıştirmeleri ile eksiklikler oluşuyor (Ö21, E)”, “... Diğer meslek derslerime de aynı hoca girdiği için sürekli aynı hocaya soru sormak sıkıcı oluyordu (Ö15, E)”, “...En önemli nedeni de derslerde müfredatın yetiştirilmeye çalışılması... Hocalarla iletişim kuramayışımız (Ö6, E)”.

Katılımcı öğrencilerin yarı yarıya olacak şekilde Akaid dersinin inanç gelişimi sürecinde yaşadıkları problemlere çözüm üretmede kendilerine katkı sağlama hususunda iki farklı yönde kümelandikleri görülmektedir. Dersin bu konuda kendilerine katkı sağladığını düşünen öğrencilerin ders içeriğinde yer alan Kur'an ve sünnet eksensli bilgilerin inanç gelişimlerini etkilediği, öğrendikleri akli ve nakli delillerin etkisi ile inanç konusundaki eksik ve yanlış bilgilerini düzelttikleri, yanlış kader algısını değiştirdikleri, meleklerle iman konusunu kafalarında netleştirdikleri, Allah inancı konusunda dönüşümler yaşadıkları anlaşılmaktadır. Şüphesiz bu örnekler dersin amaçlarının gerçekleşmesi anlamında oldukça önemli kanıtlardır. Buna karşılık katılımcı öğrencilerden Akaid dersinin inanç konularında karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmede kendilerine yeterli donanımı kazandırmadığını düşünenlerin görüşleri de üzerine dikkatle eğilmeyi gerektirecek niteliktedir. Nitekim bu öğrencilerin bir kısmı bu durumu ders saatinin yetersizliğiyle ilişkilendirmiş, Allah'ın iradesi, sıfatları, kader vb. inanca dair konularda soru ve sorgulamalarının olduğunu dersin kredisinin yetersiz olması nedeniyle bu yöndeki soru ve sorularına derste yeterince yer veremediklerini belirtmişlerdir. Bundan dolayı kimi öğrencilerin bu tarz sorunlarının halen devam ettiği anlaşılmaktadır. Bir kısım öğrenci ise ders sürecinin kitap odaklı ilerlemesi, inanç konularındaki sorularının geçiştirilmesi, öğretmenlerde müfredatı yetiştirme kaygısının hâkim olması, farklı meslek derslerine aynı öğ-

retmenin gelmesi, öğretmenlerle iletişim sıkıntıları yaşamaları vb. hususlardan bahsederek dersin söz konusu hedefinin gerçekleşmediğini belirtmiştir. Burada meslek dersi öğretmenlerinin derslerini öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda planlaması, derste öğrencilerin düşüncelerini özgürce ifade edebilmesine imkân tanımalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle iletişim sürecinin sağlıklı bir zeminde yürütülemediği durumlarda sınıfta gergin ve olumsuz bir ortam oluşabilmekte bu durum öğrencilerin başarısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Erden, 1998). Yapılan araştırmalar bu konuda hâlâ sıkıntıların olduğunu göstermektedir. Nitekim Mücahit tarafından yapılan araştırmada katılımcı öğrenciler arasında, AİHL’de verilen eğitimde öğrencilerde kendi düşüncelerini özgür bir biçimde açıklama ve buna göre davranma özgürlüğünün olmadığı düşüncesinin hâkim olduğu belirtilmiştir (Mücahit, 2017).

Dersin söz konusu hedefinin gerçekleştiğini düşünen öğretmenler bu yöndeki görüşlerini bizzat kendi öğrencileri ile gerek ders sürecinde gerekse mezun olduktan sonra yaşamış oldukları diyalogik süreçlere atıfla dile getirmişlerdir. Bu bağlamda onlar, öğretmenlerin mesleki açıdan yeterliği ve ders kitaplarının içerik olarak yeterliği hususlarına vurgu yapmışlardır. İlgili katılımcı öğretmen görüşlerine dair örnekler aşağıdadır.

“Akaid dersinin kendisi bu noktada yeterli... Akaid kitabında ahirete imanın akli delillerinden bahseden bir tablo var. Oraya bakıyoruz çocuklarla. Bir öğrencim ‘hocam ben bunları ilk kez görüyorum’ diyor. 11. Sınıf öğrencisi... Çocuk demek ki içinde bunları yaşamış, bu soruları sormuş, cevabını bulamamış. Kitabı yazan arkadaşlar da oraya ilahi adalet konusunu, dünyada adaletin bazen geciktiğini vs. ortaya koymuşlar ben de ona tercüman olmuş oldum... (Ö6, E)”, “Akaid dersinden ziyade öğretmenin donanımı bu hedefin gerçekleşmesini sağlıyor... (Ö9, E)”, “...Gerek kitap yeterliği gerek bizim anlatımlarımız ile öğrencinin sorularının cevapsız kaldığını düşünmüyorum (Ö4, K)”, “... Mezun olduktan sonra bile arayan, mesaj atan yardım isteyen oluyor... (Ö7, K)”.

Katılımcı öğretmenlerden Akaid dersinin inanç konularında öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmede bu dersi alan öğrencilere yeterli donanımı kazandırmadığını düşünenler ise ders kitabından kaynaklı sorunlara, öğrenci ilgisizliğinin etkisine atıf yapmışlardır. İlgili katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Mevcut Akaid kitabının öğrencinin güncelde var olan sorularına cevap verdiğini düşünmüyorum... Güncel tartışmalara da yer verilmeli... Kitabın dili çok klasik. Bu kuşağa hitap edecek tarzda bir kitap değil... (Ö5, K)”, “Düşünmüyorum çünkü kitap öğrencinin nasıl bir sorun yaşadığını bilmiyor... Buradaki

öğrencilerime baktığımda çok fazla inanca dair sorun yaşamıyorlar... Bir sorunları, şüpheleri olduğunu da düşünmüyorum (Ö8, E)''.

Akaid dersinin bu dersi alan öğrencilere inanç konusunda karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmesi hedefinin gerçekleştiğini düşünen katılımcı öğretmenlerin önemli bir kısmı müfredata takılmadıklarını, kitabın inanç konusundaki zengin içeriğinden faydalandıklarını, öğrencilerin inanca dair sorularına yeterli cevaplar verdiklerini, konularda Kur'an ve sünnet ile temellendirmeler ve örneklendirmeler yaparak ilerlediklerini belirtmişlerdir. Buna karşın dersin söz konusu hedefinin gerçekleşmediğini düşünen katılımcı öğretmenler ise mevcut ders kitabında klasik bir dilin hâkim olduğunu, güncel inanç konularına kitapta yeterince yer verilmediğini, öğrencilerin kitaptaki ifadeleri anlamakta zorluk çektiğini, ders kitabının öğrencilerin ilgi ve ihtiyacına hitap etmediğini belirtmişlerdir. Burada gerek dersin içeriği gerek derste kullanılan öğretim materyalleri, gerekse bu dersin uygulayıcısı olan öğretmenlerin mesleki yeterliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim din eğitimcisi yeniden üretilmiş güncel dini bilgiyi öğrenci ile buluşturarak, onun hayatında karşılığı olan dini bilgileri kazanıp hayatıyla bütünleştirebilmesinde rehber olmalıdır (Aydın, 2011). Ayrıca ders kitaplarında itikadi mevzuların güncelle bağının yeterince kurulmaması, öğretmenlerle öğrenciler arasında oluşan kuşak farklılaşmaları birçok dersin güncelle bağını zayıflatmakta, derslerden beklenen etki ve verimi azaltmaktadır.

Akaid dersinin işleniş sürecinde yaşanan problemler ve nedenleri

Akaid dersi konuları itibarı ile inanç gelişiminde kritik evredeki ortaöğretim öğrencileri için önemlidir. Bu dersin öğrencilerin sağlıklı bir dini inanç geliştirmelerinde onları desteklemesi beklenmektedir. Dersin temel hedeflerinin gerçekleşmesinin önünde bazı engellerin olduğu önceki başlıklar altında ifade edilmiştir. Ancak dersin işleniş sürecinde öğretmen ve öğrencilerin çeşitli hususlarda yaşadıkları zorlukların neler olduğu, sahadan veriler sunması ve sınıf içi pratiği yansıtması açısından önemlidir. Bu kısımda dersin işleniş sürecinde yaşanan zorlukların neler olduğu öğretmen ve öğrenci görüşleri ışığında incelenmiş ve aşağıda belli temalar altında yoğunluklarına göre verilmiştir.

Akaid dersinin işleniş sürecinde yaşanan zorluklar ve nedenlerini görmek üzere katılımcı öğrencilere "Akaid dersinin işleniş sürecinde hangi hususlarda zorluk yaşıyorsunuz? Niçin?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler Akaid dersinin işleniş sürecinde yaşanan zorluklar ve bunların nedenleri ile ilgili olarak öğretmenin ders işleyiş

yönteminden, ders konularının soyut ve anlaşılmasının zorluğundan, güncel inanç meselelerine derste yeterince yer verilmemesinden, ders kredisinin az olmasından söz etmişlerdir. Örnekler içerisinde başı çeken eleştiri konusunun öğretmenlerin derse bakış ve ders işleyiş biçimlerinde düğümlendiğini söylemek mümkündür.

“Sadece öğretmenin anlatıp öğrencilerin dinliyor olması dersi sıkıcı hale getiriyordu... (Ö11, K)”, “Bazen uykumuz geliyordu. Bazen enerjisi düşük, alçak sesle anlatıldığında sıkıcı olabiliyordu (Ö12, K)”, “Dersin işleniş de etkili oluyordu. Öğretmenlerimizle aynı dili konuşamıyoruz. Bu da zorlaştırıyor (Ö16, E)”, “Biz dersi işlerken hep kitabı okuyarak ilerledik. Hiçbir şekilde sohbet, karşılıklı diyalog ortamı olmadı. Bu dersi verimsizleştiriyordu (Ö20, E)”, “Meslek derslerinde hocalar hep aynı ses tonu, aynı tarz anlatım, aynı ilerleyiş. Bir yerden sonra uyku bastırıyor artık, uyuklayarak dinliyorum (Ö3, K)”, “Allah’ın Zati ve Subuti sıfatları konusu vardı bu konuyu anlamakta zorluk çekmiştim. Daha farklı anlatılabilirdi (Ö4, K)”, “Güncel konuların derse dâhil edilmemesi etkiliydi (Ö9, E)”; “Anlama konusunda zorlandım. Allah’ın sıfatları, meleklerin varlığı gibi soyut konuları anlamada çok zorlandım (Ö16, E)”, “Konular ağır geliyor. Kafamda somutlaşmıyor. Temelde inanç konusu zaten zor ve ağır bir konu... (Ö6, E)”, “...Bazı kavramlar daha önceden bilmediğim kavramlar olduğu için sürekli ders esnasında hocaya da sormadığım için zorlanıyordum. (Ö21, E)”; “...Tek saatalık bir dersti. Bu nedenle ders verimsiz geçiyordu. Yine ders saati az olduğu için aklımdaki soruları sorup üzerinde konuşabildiğimiz bir ders ortamı oluşmuyordu (Ö15, E)”, “Dersin bir saat olması kötü oluyordu. Bazı hocaların dersi sadece anlatıp geçmesi, bizim sorularımızın cevaplanmamasına neden oluyordu (Ö5, E)”.

Katılımcı öğrencilerin, öğretmenin öğrenciyi öğrenme ortamına dâhil edecek farklı strateji, yöntem ve teknikleri kullanmadığı, derste sürekli anlatım yöntemine başvurduğu, monoton tek düze bir anlatım tarzı kullandığı, öğrenciyi farklı soru ve uygulamalarla aktif öğrenme süreçlerine dâhil edemediği, dersin konularının güncelle bağlantısını kuramadığı vb. birtakım eleştirilerinin olduğu görülmektedir. Yine burada öğrencilerin öğretmenlerle iletişim sorunlarının olduğu da anlaşılmaktadır. Tüm bunlar öğrencilerin meslek derslerine olan ilgilerini olumsuz etkilemekte ve bu derslerden istenen verimi almaları noktasında önemli engeller teşkil etmektedir. Yapılan benzer araştırmalarda İHL öğrencilerinin meslek derslerini sıkıcı bulduğu, bu derslerin işleniş yöntemini eleştirdikleri belirtilmiştir (Aşlamacı, 2017a).

Öğrencilerin yöntem sorunu yanında, diğer bir noktaya temas ederek, derste geçen Allah’ın sıfatları, meleklerin varlığı gibi soyut konuların ve temel kavramların belli ölçülerde zorluklar içerdiği, söz konusu konu ve kavramların öğrencilerin anlayabileceği hale getirilemediği, bu noktada yeterince somutlaş-

tırma ve basitleştirmelere başvurulmadığı vb. hususlardan bahsettikleri görülmüştür. Son olarak her ne kadar öğrenciler dersin kredisinin az olmasından kaynaklı soruna temas etse de burada öğretmenlerin dersi yeterince planlamaması ve ders sürecini verimsiz kullanmasından kaynaklı bir yöntem sorununun var olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmen yeterlikleri gözden geçirilip bu yönde iyileştirmeler yapılmadığı sürece dersin temel hedeflerinin gerçekleşmesi noktasında istenen verimin alınamayacağı açıktır.

Akaid dersinin işleniş sürecinde yaşanan zorluklar ve nedenlerini görmek üzere katılımcı öğretmenlere de “Akaid dersinin işleniş sürecinde daha çok hangi hususlarda zorluk yaşıyorsunuz? Niçin?” sorusu yöneltilmiştir. Akaid dersinin işleniş sürecinde yaşanan zorluklar ve nedenleri hakkında görüş bildiren öğretmenler; öğrenci ilgisizliği, öğretmenin mesleki yetersizliği, dersin kredisinin az olması, soyut konuların anlaşılabilmesi gibi hususlara atıf yapmışlardır.

“Öğrenciler sınav odaklı derslere bakıyorlar. 11. sınıfta bölüm seçtikten sonra seçtiği alanın dışında kalan derse ilgisi azalabiliyor (Ö2, E)”, “Çocukların son zamanlarda gördüğüm o da çocukların derse çok ilgi duymadıklarını hissettiğim oluyor... Yani siz anlatıyorsunuz ama bu benim derdim değil gibi bakıyor çocuk size (Ö7, K)”, “Öğrenci ilgisizliği olabiliyor, dersler öğrencilerin tercih ettiği alan dışında kaldığı için çok önemsemeyebiliyorlar (Ö9, E)”; “Öğrencilerin soruları çok fazla. Bazen konuyu anlatmayı bırakıp onların sorularına cevap verme şeklinde geçebiliyor... (Ö3, K)”, “Haftalık ders süresi bakımından bir saatin çok yetersiz olduğunu düşünüyorum. Ben konuyu anlatırken çok fazla soru geliyor akıllarına. Biri sorunca diğerinin de soruları oluyor. Ders bu şekilde bitiyor. Bu sefer müfredatı yetiştirmede de sıkıntı yaşayabiliyoruz (Ö4, K)”, “Ders sayısının eksik olması. Bir takım sosyal ve resmi faaliyetlerin derslere denk getirilmesi sebebiyle derslerin aksaması... (Ö6, E)”; “Basit olan şeyleri ilgi çekici hale getirmek hüner ister. Çocuğun gözünde ilgi çekici hale getirmiyorsan bir değeri olmuyor. Çocuğun ilgisini nasıl çekebilirim, hayatla ilgisini nasıl kurabilirim, böyle metafizik bir konuyu hayatın içine nerede dâhil ederim, çocuk bunu nasıl içselleştirir? Bana göre anlatılması zor ders (Ö5, K)”, “Biraz Hoca ile alakalı. Öğrenci dikkatini çekmekte zorlanıyorum... Kitap güzel, ders saati az, bir de öğretmen sıkıntılı diyebilirim (Ö8, E)”.

Katılımcı öğretmenler Akaid dersinin işleniş sürecinde öğrencilerin Akaid ders konularından merkezi sınavlarda soru çıkmadığı için derse ihtiyaç hissetmediklerini, bu derse karşı ilgisiz kalabildiklerini, dersin kredisinin az olmasından kaynaklı sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda öğrencilerin içe-

risinde bulundukları gelişim döneminin de etkisiyle inanca dair çok fazla soru ve sorgulamalarının olduğu ancak ders saati azlığı, müfredatı yetiştirme kaygısı vb. nedenlerle öğrencilerin bu sorularının cevapsız kaldığı yine okuldaki birçok sosyal faaliyetin ders saatine denk geldiği için dersin verimsizleştiği belirtilmiştir. Her ne kadar katılımcı öğretmenler öğrenci ilgisizliğinden bahsetse de kimi öğretmenlerin ifadelerinden anlaşılabileceği üzere öğrencilerin bu konuların önemini hissetmesi, derse karşı güdülenmesi, dersin ilgi çekici hale getirilmesi öğretmenlerin mesleki donanımının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) Akaid dersi öğretim programının genel amaçlarının gerçekleşme durumunu bu dersi alan öğrenciler ile bu derse giren öğretmenlerin görüşleri ışığında incelemeyi amaçlayan araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formuyla veriler toplanmıştır. Kayseri, Konya ve Sivas illerindeki AİHL’lerde görev yapan ve söz konusu derse girmekte olan ya da daha önce girmiş olan 9 meslek dersi öğretmeni ve yine bu dersi almış 21 öğrencinin gönüllülük, kolay ulaşılabirlik ve maksimum çeşitlilik mantığıyla seçildiği bu araştırmanın sonuçları aşağıda verilmiştir:

Katılımcı öğrencilerin bazılarına göre Akaid dersi inanç hususunda kendilerine doğru ve yeterli bilgi kazandırmamıştır. Kimi öğrenciler ise dersin bu yöndeki hedefinin gerçekleştiğini belirtmiştir. Benzer şekilde katılımcı öğretmenlerin de farklı görüşlerde oldukları anlaşılmıştır. Genel olarak katılımcı öğretmen ve öğrenci görüşlerinde gerekçe olarak ders kitaplarının içeriği ile öğretmenlerin öğretim yöntemlerinden kaynaklı olarak derste güncel inanç meselelerine yer verilmemesini eleştirdikleri, dersin kredisinin az olması yanında öğrencilerin derse karşı ilgisizliğini de problem olarak zikrettikleri anlaşılmıştır. Alan yazında yapılan araştırmalarda müfredatın güncellik probleminin İHL meslek derslerinin genel problemleri olarak özellikle öğretmen ve öğrencilerce sıklıkla dile getirildiği ve eleştirildiği görülmektedir (Keskiner, 2018). Bu durum meslek derslerinin önemli bir güncellik sorunu olduğunu ve söz konusu derslerin öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan bilgilerin güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yenilenmesi gerektiğini göstermektedir.

Akaid dersinin inanç konusunda doğru ve yeterli bilgi kazandırdığını düşünen katılımcı öğretmen ve öğrenciler benzer olgulara atıf yaparak görüşlerini dile getirmişlerdir. Program ve ders kitaplarının içerik olarak yeterli olduğu, bu derslere giren meslek dersi öğretmenlerinin mesleki açıdan donanımlı olduğu, konula-

rın derslerde akli ve nakli delillerle ve güncelle bağlantı kurularak verildiği vb. hususları öne çıkarılmıştır. Burada etkili bir öğrenme sürecinde öğretimde kullanılan kaynak ve materyaller kadar bunların elinde hayat bulduğu öğretmenin mesleki formasyonunun önemi ortaya çıkmaktadır. Nihayetinde öğretmenlerin öğretim sürecine hazırlanması, öğretim programındaki kazanımlara uygun materyal geliştirmesi, ders konularını güncelle ilişkilendirerek vermesi, öğrenciyi derste aktif kılacak iletişim ortamını sağlaması etkili bir eğitimin temelidir. Araştırmalar İHL meslek dersi öğretmenlerinin mevcut öğretim programlarının temel yapısını ve yaklaşımlarını yeterince inceleme, dersi planlama ve derse hazırlık yapma, bu süreçte çağdaş eğitim araç-gereç ve materyallerini kullanma, özellikle yeni gelişme ve yeniliklere açık olma, öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerine başvurma ve kendini geliştirme noktasında birtakım eksikliklerinin olduğunu göstermektedir (Koç, 2009; Bulut, 2017a; Mücahit, 2017). Bu sonuç kimi araştırmalarda ortaya konan İHL meslek dersleri öğretmenlerinin profesyonel yeterliğe sahip olduklarını düşünmeleri gerçeğiyle çelişmektedir (Çekin, 2015). Bu tür farklılaşmalar öğretmen yeterlikleri ile öğretmenlerin yeterlik algıları arasında oluşan makastan kaynaklanmaktadır. Bu noktada öğretmenlerin mesleki donanımına yönelik hizmet içi çalışmaların daha etkin biçimde planlanması, gelişim süreçlerinin sürekli iyileştirme mantığıyla izlenmesi ve öğretmenlerin ihtiyaç anında güncel eğitimlere katılmasının sağlanması önemli olabilir.

Katılımcı öğrencilerin tamamına yakınının Akaid dersinin inançla ilgili tutumlarını olumlu yönde şekillendirdiğini belirtirken az sayıda öğrencinin dersin kendilerini bu yönde etkilemediğini belirttiği görülmüştür. Katılımcı öğretmenlerin de büyük çoğunluğu öğrencilerle aynı doğrultuda görüş belirtmiş ve Akaid dersinin öğrencilerin inançla ilgili tutumlarını şekillendirdiğinin altını çizmişlerdir. Bu değişikliğin yansımalarını katılımcı öğrenciler Allah ile irtibatlarını güçlendirme, cennet sevgisi, cehennem korkusu, yanlış kader algısını düzeltme, ölüm korkusunu yenme gibi inanca dair yaşamış oldukları tutum değişiklikleri ile açıklamışlardır. Daha üst düzey bir etkiyle günlük hayatta ibadetlerine daha sıkı sarılma, peygamberi hayatlarında rol model edinme gibi davranış değişiklikleri oluşturduğunu da ifade etmişlerdir. Katılımcı öğretmenlerin değerlendirmeleri de büyük ölçüde benzerdir. Görüldüğü gibi temel bilgiler kazandırma düzeyinde ortaya çıkan olumsuz tablo, tutumlar söz konusu olduğunda daha olumlu bir hal almıştır. Bu sonuç ayrıca araştırılmaya muhtaç görülmektedir.

Akaid dersinin inançla ilgili tutumları şekillendirmede yetersiz kaldığını düşünen katılımcı öğretmen ve öğrenciler görüşlerinde benzer noktalara atıfla öğrencilerin derse not odaklı yaklaşımları, dersin konularını bilinenin tekra-

rı olarak değerlendirmeleri, dersin hayatta bir karşılığının olmadığını düşünmeleri, ders saatinin yetersizliği vb. sorunları dile getirmişlerdir. Etkili bir din öğretiminin inanç gelişimini ilerletme, dini inançlarını şekillendirme, özellikle de varoluşsal sorularına cevap bulma ve yaşamlarını anlamlı hale getirebilme noktasında gençlere yardımcı olması beklenir. Yukarıdaki katılımcı öğrenci ve öğretmen görüşlerinde, aksi yöndeki değerlendirmeleri göz ardı etmemek üzere, bu durumun önemli oranda gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Şüphesiz bu sonuç dersin başarısı adına altı çizilmesi gereken bir durumdur.

Katılımcı öğrencilerin önemli bir kısmı Akaid dersinin, iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerine katkı sağladığını belirtirken kimi az sayıda öğrenci dersin bu yönde bir katkısının olmadığını belirtmiştir. Katılımcı öğretmenlerin ise yarıdan fazlası bu hedefin gerçekleşmediği yönünde görüş belirtmişlerdir. Akaid dersinin, öğrencilerin iman esaslarını bir bütün olarak içselleştirmelerini sağlama hedefinin gerçekleştiğini düşünen öğrenciler dersin konuları ve bu konuların çok yönlü ve kapsamlı olması, konuların ayet ve hadislerle temellendirilerek işlenmesi vb. hususlara vurgu yaparak içselleştirme sürecinde etkili olan hususlardan bahsetmişlerdir. Bu sürecin yansımaları olarak ise ilginç örnekler dile getirmişlerdir. Söz gelimi yaşadıkları bölgedeki göçmen nüfusun yaşantısını kader konusu ile ilişkilendirerek analizlerde bulunma, kendi inancına dair soru ve sorgulamalarına cevaplar bulma, Ateizm, Agnostisizm gibi İslam karşıtı görüşlerle kendi görüşlerini karşılaştırıp sağlıklı dini yönelimler geliştirebilme gibi değişimlerden bahsetmişlerdir.

Dersin söz konusu hedefinin gerçekleşmediğini düşünen öğrenci ve öğretmenler ise ders saatinin az olmasına, özellikle öğrenci ilgisinin zayıflığı ile öğrencilerin derse sınav odaklı yaklaşmasına, öğretmenin mesleki yeterlikleri ile ilgili problemler ile derste güncel akımlara yeterince yer verilmemesine temas etmişlerdir. Görüldüğü gibi incelenen temalar değişse bile problem kaynakları belli alanlarda kümelanmektedir. Burada öğrenci ilgisinin düşüklüğüne dikkat çekmek anlamlı olabilir. Alan yazında yapılan araştırmalarda öğrencilerin İHL meslek derslerine yönelik ilgilerinin “orta” düzeyde olduğu bunun nedeninin de önemli ölçüde meslek dersleri içerik ve öğretim sürecinin, İHL öğrencisinin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine yeterince hitap etmediği şeklinde yorumlandığı görülmektedir (Aşlamacı, 2017b).

Araştırmanın bir diğer alt boyutu da dersin gençlerin içinde oldukları çağ itibarıyla karşılaştıkları inanç problemlerine çözüm sunmasıdır. Bu noktada katılımcı öğrencilerin yarısının Akaid dersinin inanç konularında karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmede kendilerine yeterli donanımı kazandırdığını belirtirken geri kalan öğrencilerin dersin bu yönde kendilerine yeterli donanım kazandırmadığını

vurgulamaları ilginçtir. Dersin söz konusu hedefinin gerçekleştiğini düşünen öğrenciler dersin etkisiyle artık inanca dair soru ve sorgulamalarına daha etkin biçimde çözüm ürettiklerini, söz gelimi inanca dair eksik ve hatalı bilgilerini düzelttiklerini ifade etmişlerdir. Bu hedefin gerçekleşmediğini düşünen öğrenciler ise dersin kredisinin az olması ve yine öğretmen kaynaklı sorunlara atıf yapmışlardır. Dersin kredisinin azlığına dönük benzer eleştirilerin daha önce Kelam dersiyle ilgili de yapıldığı görülmektedir (Bulut, 2017a). Ancak mevcut öğretmen niteliği düşünüldüğünde, dersin kredisinin artırılmasının ne derece işlevsel olacağı tartışmalıdır. Özetle, Akaid dersinin öğrencileri inanç konusunda belli ölçülerde doğru bilgi ile donattığı, onlara inanç konusunda belirgin olumlu tutumlar kazandırdığı ancak inanç konusundaki problemleri aşma konusunda onları yeterince desteklemediği anlaşılmaktadır. Bu çelişki dersin amaçlarının etkenlikle gerçekleşmesi önünde önemli bir problem olarak durmaktadır.

Katılımcı öğretmenlerin önemli bir kısmı Akaid dersinin bu dersi alan öğrencilerin inanç konularında yaşamış olduğu sorunlara çözüm üretmede onlara yeterli donanımı kazandırdığını, az bir bölümü ise dersin bu konuda yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bu noktada olumlu yönde görüş belirten öğretmenler bu durum üzerinde öğrencilerin derse yönelik ilgi ve merakı yanında bu dersi yürüten öğretmenlerin mesleki açıdan yeterli donanımda olmasının etkisinden söz etmişlerdir. Katılımcı öğretmenlerin az bir kısmı bu konudaki eksiklikleri ders kitabından ve öğrenci ilgisizliğinden kaynaklı sorunlara atıf yaparak dile getirmişlerdir. Burada öğretmen ve öğrenci görüşlerinin büyük oranda farklılaştığı görülmektedir. Ancak her iki grup katılımcının ders kitaplarında öğrencilere hitap etmeyecek şekilde klasik bir dil kullanılmasını eleştirmesi altı çizilmesi gereken bir husustur. Bu durum dersin inanç hususunda tarihsel malumatı aktarma yönündeki geleneksel ilmiyalci yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir. Ders kitaplarının daha sade, açık, anlaşılır bir üslupla güncel örneklerle desteklenerek hazırlanması, yeni delil ve söylem biçimleriyle desteklenmesi dersin temel hedeflerinin gerçekleşmesine katkı sağlayabilir.

Son olarak, katılımcı öğretmen ve öğrencilerin genel kanaatinden hareketle Akaid dersinin işlenişinde öğretmenlerin kullandığı yöntem, dersin kredisi, öğrenci ilgisizliği, dersin konularının soyut ve anlaşılabilirliğine ilişkin sınırlıklar vb. kaynaklı sorunların olduğu anlaşılmıştır. Burada öğrencilerin derse olan ilgisini artırma, öğrenciyi güdüleme, dersi öğrenci ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda planlama noktasında yine dersin öğretmenlerinden kaynaklı sorunlar olduğu vurgulanabilir. Sonuç olarak İHL meslek dersi öğretmenlerinin eğitim anlayış-

larını güncelleyerek öğretimde yöntem değişikliklerine başvurmaları, daha etkin öğretim araç gereçleri kullanmaları; öğretim programı ve ders kitaplarının içeriğinin güncellenerek dersin daha aktüel hale getirilmesi, dersin kredisinin artırılması ya da bu söz konusu olmayacaksa mevcut ders saatinin en etkin biçimde değerlendirilebilmesinin yollarının araştırılması önerilebilir.

Realization Status of the Main Objectives of the Akaid Course Curriculum in Anatolian Imam Hatip High Schools According to Teacher and Student Perspectives

Introduction

The ability of young people in secondary education to create a religious identity and personality compatible with their development of faith depends on a correct understanding of religion. This requires a healthy religious education. For this reason, it is necessary to focus on the secondary education, which is a critical period in terms of faith development, and the religious education provided during this process. It should be investigated how the Akaid course in secondary education contributes to the faith development of students. As a matter of fact, this course has objectives such as “clarifying the faith of young people, enabling them to struggle with belief problems, and guiding them to form a healthy belief”. From this point of view, the basic question that this research seeks to answer is: “To what extent the main objectives of the Akaid course curriculum realized according to the views of teachers and students?” This basic question has been examined around the following sub-questions. According to the opinions of teachers and students,

1. What is the extent of realization of the objective of the Akaid course providing students with accurate knowledge on matters related to faith? Why?
2. What is the extent of realization of the objective of the Akaid course instilling healthy attitudes in students regarding matters of faith? Why?
3. What is the extent of realization of the objective of the Akaid course in contributing to the students’ internalization of the principles of faith as a whole? Why?
4. Does the Akaid course support students’ ability to cope with the challenges they experience during the faith development process? Why?
5. What are the areas of difficulty encountered while teaching the Akaid course? Why?

Purpose

The aim of this research is to examine the realization of the main objectives of the Akaid course provided in Anatolian Imam Hatip High Schools (AİHL) in the light of the opinions of the students taking this course and the teachers teaching this course.

Method

The research was conducted using a qualitative research approach. In the research, an easily accessible and maximum diversity sampling technique was used. In this context, 9 teachers from Kayseri, Sivas and Konya provinces who teach Akaid course and 21 students (among 12th grade students) who took the course were selected as participants. Participants was chosen voluntarily. A semi-structured interview form was used to collect the data, and the obtained data were analyzed with the NVivo 12 program. The findings were discussed under certain themes, in the light of the relevant literature, by giving first the students' opinions and then the teacher's opinions.

Results

According to the students who participated in the research, the Akaid course generally provides accurate knowledge on matters related to faith. Teachers, on the other hand, do not have such positive thoughts about this theme. On the other hand, both students and teachers were unanimous in the opinion that the course instilled healthy attitudes in matters related to faith. In the context of internalizing the principles of faith as a whole, participant students mostly stated that this goal was achieved, while teachers stated the opposite. In the context of improving students' ability to cope with the challenges they experience in the process of faith development, the participant groups were divided into two opposite directions in their views. Both groups of participants stated that there were important problems with the program of the course, textbooks, and teachers. It has been found that especially the practice of the course contains important problems that limit the realization of the main objectives of the course.

Discussion, Conclusion and Recommendations

Participants who stated that the Akaid course does not provide students correct and sufficient knowledge about faith express important limitations arising from the content of the textbooks, students' lack of interest and the teaching methods of the teachers. According to them, current faith issues are not adequately covered in the course, course credits are insufficient, and students' lack of interest towards the course poses a problem. This shows that vocational courses have an important problem of being outdated, and the information in the curriculum and textbooks of these courses should be renewed in line with current needs analysis. According

to the participants who think that the Akaid course provides students correct and sufficient information on faith, the curriculum and textbooks are sufficient in terms of content. According to the, teachers who teach this course are professionally equipped, they can present various evidence on faith issues, and they can teach the topics by connecting them with current developments. Here, it is seen that the professional formation of the teacher is important in an effective learning process. At this point, it may be important to plan in-service trainings for the professional qualification of teachers more effectively, to monitor the development processes with the logic of continuous improvement approach, and to ensure that teachers participate in up-to-date training when needed.

According to the student participants who stated that the Akaid course shaped the students' attitudes towards faith in a positive way, with the effect of the course, the students acquire healthy attitudes about faith. In this context, they strengthen their relationship with God, acquire positive perceptions about the love of heaven and fear of hell, and correct the false perception of destiny. Again, with the effect of the Akaid course, students perform their prayers more strongly in daily life and take the prophet as a role model in their lives. Evaluations of participating teachers include similar emphases. As seen, the negative picture that emerges at the level of gaining basic knowledge disappears when it comes to attitudes. However, how to achieve healthy attitudes towards faith without necessary-sufficient information is a matter of debate. On the other hand, according to the participants who think that the Akaid course is insufficient in shaping attitudes about faith, it is observed that students approach the course with an exam grade focus, evaluate the subjects of the course as a repetition of what is already known, and think that the course hours are insufficient. An effective religious education can contribute to the psychosocial development of secondary school students who are in a critical period and can help them make their lives meaningful. It is understood from the participants' opinions that this situation has been realized to a significant extent.

The participant students, who thought that the Akaid course contributed to the students' internalization of the principles of faith as a whole, referred to the subjects of the course and the way the subjects were handled in explaining the reasons. As a result of this process, they can analyze the problems of immigrants in the context of religion and belief, find answers to their questions and inquiries about their own beliefs, compare their views with anti-Islamic views such as Atheism and Agnosticism, and develop healthy religious orientations as a result. The participants, who thought that the aforementioned objective of the course was not realized,

mentioned about the lack of class hours, the lack of interest of the students, the exam and grade-oriented approach of the students toward the course, and the problems related to the professional competencies of the teachers. As seen, even if the themes change, the sources of problems are clustered in certain areas. It may be particularly meaningful here to draw attention to teacher inadequacies and low student interest.

The students, who stated that the Akaid course contributed to the students' finding solutions to the faith problems they encountered, stated that they could now produce more effective solutions to their questions about faith. For example, they could correct their incomplete and erroneous knowledge about faith. On the other hand, the students who thought that this goal was not realized, referred to the low credits of the course and problems stemming from the teachers. From this point of view, it is understood that the Akaid course equips the students with enough correct information about faith, gives them more positive attitudes about faith, but does not sufficiently support them in overcoming the problems about faith. The lack of sufficient connection between vocational courses in Imam Hatip schools and current life also contributes to the emergence of this result. Unfortunately, vocational courses are distant from the language and problems of young people.

As a result, AIHL vocational course teachers need to update their understanding of education, use more effective teaching methods, update teaching materials, and revise the language they use in the course. In this context, it is necessary to search for ways to update the curriculum and course books making the content more current, increasing the credit of the course or organizing the current course hours in the most effective way. Here, it is evident that curriculum development experts and teachers who teach the course have important duties and responsibilities.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. (2015). *Din Öğretimi*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Apaydın, Halil. (2002). “*Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi*”. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ondokuzmayıs Mayıs Üniversitesi.
- Arslan, Hasan. (2009). “Dini Tutumların Oluşum, Gelişim ve Değişimi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1(9), 77-96.
- Aşlamacı, İbrahim. (2017a). “*Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Liseleri: Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*”. DEM Yayınları, İstanbul. https://media.dem.org.tr/dir/dem/dem/yayin/goruntuleme/20181116201003_0.
- Aşlamacı, İbrahim. (2017b). “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 1(17), 197-232.
- Aydın, Muhammet Şevki. (2011). *Açık Toplumda Din Eğitimi (Yeni Paradigma İhtiyacı)*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Bayyigit, Mehmet. (1989). “Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma”. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Uludağ Üniversitesi.
- Bulut, İsmail, (2017a). “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşleri”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (9), 7-35.
- Bulut, İsmail. (2017b). “İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kelam Dersine Bakışı”. Vecihi Sönmez, Burhaneddin Kıyıcı ve Metin Yıldız (Ed.). *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm içinde*, (s.337-353). Van: Ensar Neşriyat.
- Çanakçı, Ahmet Ali. (2019). “*Gençlerle İletişimde ve Din Anlatımında Din Dili*”. Mehmet Bayyigit, Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakçı ve Asem Hamdy Ahmed Abdelhangy (Ed.), *Hazreti Peygamber ve Gençlik Sorunları içinde* , (s. 273-297). Konya: Palet Yayınları.
- Çekin, Abdülkadir. (2015). “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma”, *The Journal of Academic Social Science Studies*. (37), 85-100.
- Çetin, İlksen. «Hayatımızın ve Davranışlarımızın Belirliyecisi Tutumlar», 13.03.2023 tarihinde, http://www.tavsiyedyorum.com/makale_7964.htm sayfasından erişilmiştir.
- Dam, Hasan. (2021). “*Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*”. M. Köylü (Ed.), *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi içinde*, (s. 57-102). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dinç, Ayşenur. (2007). “*Ergenlerde Anne- Baba Tutumları ve Dini Yönelim*”. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Erden, Münire. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Alkım Yayınları. İstanbul.

- Erdoğan, Halide Nur Özudoğru. (2014). “Ergenlik Döneminin Dini ve Toplumsal Gelişimi”. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(14), 153-165.
- Gözlükaya, Mehmet. (2014). “*Lise Öğrencilerinde Anne-Baba Tutumlarının Dini Yönelime Etkisi (Denizli Örneği)*”. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Günaydın, Fatma. (2017). “*İmam Hatip Liselerinde İnanç Soru(n)ları*”. Vecihi Sönmez, Burhaneddin Kıyıcı ve Metin Yıldız (Ed.), *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm içinde*, (s.321-335). Van: Ensar Neşriyat.
- Gündüz, Muhammed Muhdi. (2020). “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 4(12), 1092-1117.
- Gündüz, Turgay. (2015). “*Gençlik Dönemi Din Eğitimi*”. H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi içinde* (s.103-142). İstanbul: Dem Yayınları.
- Keskiner, Emine. (2018.) *İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi*. Yekder Yayınları, İstanbul.
- Koç, Ahmet. (2009). “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”. *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2(13), 131-174.
- Koç, Gülten. (2021.) “*Lise Öğrencilerinin Deizm Algısına Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Başakşehir Örneği)*”. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kontbay, Semra. (2005). “*Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumları*”. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ondokuzmayıs Üniversitesi.
- Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. (2018)”. “Akaid Dersi Öğretim Programı,15.04.2023, tarihinde http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_03/08143622 sayfasından erişilmiştir.
- Mücahit, Mustafa. (2017). “Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(41), 73-99.
- Osmanoğlu, Cemil. (2014). “Din Eğitiminin Gelişimsel Temeli Olarak İnanç”. *Bilimname Dergisi*. 2(27),177-206.
- Özarslan, Selim. (2013). «Günümüz İnanç Problemlerinin Nedenleri». *Diyanet Aylık Dergisi*. 0(269), 22-25.
- Sayan, Yunus Emre ve Mehmet Emin Günel. (2022). “Son Zamanlarda Gündeme Gelen İnanç Problemlerine Dair Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*. 3(26), 1071-1089 .
- Şimşek, Eyüp. (2015). “*İmam Hatip Liselerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu*». C.Tosun (Ed.). Türkiye’de Din Eğitimi Çalıştay Komisyon Raporları içinde (s.45-65). Türk Eğitim-Sen, Ankara.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Medine BEKTAŞ, Cemil OSMANOĞLU

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.